

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію *Ань Лу*

**«Засади поліфонічного мислення у фортепіанних
творах Ф. Шопена в проекції на фортепіанну музику
другої половини XIX – початку XX ст.»**,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 музичне мистецтво

Актуальність теми. Високохудожня творчість Фридерика Шопена вже близько двох століть зберігає актуальність як у виконавському, так і науковому світі. Незважаючи на накопичений у музикознавстві солідний досвід дослідження різноманітних аспектів шопеніани (художньо-естетичних, жанрово-стильових, техніко-виконавських), у цій царині, однак, залишається чимало «білих плям» та непізнаних і маловивчених «об'єктів», які приваблюють дослідницьку думку. Серед таких «об'єктів» – фактура фортепіанних творів Ф. Шопена з погляду втілення у ній принципів та прийомів поліфонічного письма. Тож обрана Ань Лу тема, що стосується поліфонічного мислення польського романтика, підтверджує суголосність її дисертації з актуальними проблемами сучасної науки. Перспективним видається й означений у роботі дискурс спадкоємності поліфонічних традицій митця у фортепіанних опусах його послідовників – представників різних національних музичних шкіл: француза К. Дебюссі, українця М. Лисенка, поляка К. Шимановського.

Наукова новизна. Подана до захисту дисертація є ґрунтовним дослідженням музично-теоретичного напрямку, в якій творчість Ф. Шопена уперше розглядається у нетиповому ракурсі – з позицій переосмислення різноманітних поліфонічних прийомів крізь призму романтичної естетики та фортепіанної стилістики. Новаторська сутність роботи полягає, зокрема й в обґрунтуванні явища «дуєтної поліфонії» у фактурі фортепіанних опусів Ф. Шопена та виявленні ознак цього явища у музиці композиторів другої половини XIX – початку XX століття. Інноваційний характер

виявляється також у визначенні шопенівських впливів на підставі спільності жанрової основи та в індивідуальних композиторських проявах.

Для того, щоб здійснити таке дослідження, дисертанткою спершу було вивчено філософські, національно-світоглядні та художньо-естетичні засади епохи Романтизму та особливості переосмислення поліфонічних традицій попередніх епох у творчості композиторів-романтиків. Знання художнього контексту епохи дало змогу збагнути якість перетворення різноманітних поліфонічних прийомів у композиціях Ф. Шопена. У результаті детального аналізу великого обсягу шопенівських творів різних жанрів Ань Лу вдалося виявити специфіку поліфонічного мислення польського романтика, пов'язану, здебільшого, з явищем так званої «дуєтної поліфонії», яке належним чином обґрунтовується авторкою. Екстраполяція поліфонічних принципів Ф. Шопена на фортепіанну творчість його послідовників різних поколінь і національних культур має важливе значення у розумінні впливу традицій митця на музичне мистецтво майбутнього, ролі його особи та творчості в історії музики.

Структура та зміст роботи. За структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертація відповідає усім встановленим вимогам. Робота вирізняється чіткістю будови, яка відображає логіку розгортання наукової концепції – від висвітлення художньо-естетичних ідей романтизму, до виокремлення специфічних принципів поліфонії Ф. Шопена та простеження їх трансформації у творчості митців наступних поколінь. Позитивно відзначу детальну структурованість тематичного контенту в усіх розділах, що свідчить про ретельність опрацювання авторкою кожного аспекту проблеми. Кожен розділ увінчується висновками – отже, і зібраний та опрацьований матеріал, і аналітичні екскурси отримують ґрунтовне осмислення у контексті досліджуваної тематики. Такий підхід надає праці виваженості та композиційної цілісності. Висновки повною мірою підтверджують цілісність реалізації концепції дисертаційного дослідження. Правомочність висунення основної ідеї стосовно

унікальності шопенівського поліфонічного письма у фактурі фортепіанних творів, який визначив вектор розвитку європейської музики на ціле століття уперед, підтверджуючи, таким чином, універсалізм та «еталонність» стилю польського романтика, не підлягає сумніву. Наявність багатого ілюстративного матеріалу увиразнює достовірність результатів аналітичного дослідження.

Уважне ознайомлення з дисертацією переконує у серйозній фаховій підготовці здобувачки: ґрунтовному знанні історії європейської музичної культури загалом, чіткій орієнтації в науковому полі музикознавства та методології дослідження музичних стилів, глибокому розумінні соціокультурних, художньо-естетичних та жанрово-стильових процесів в європейському музичному мистецтві XIX – XX століття, широкій ерудиції у галузі фортепіанної творчості та виконавства. Наукова обґрунтованість результатів її дослідження, ідей та висновків, сформульованих у дисертації, підтверджена глибоким аналізом різногалузевих наукових студій, присвячених обраній проблемі, що віддзеркалює ступінь її розробленості у європейському музикознавстві. У зв'язку з цим приємне враження справляє представлений у роботі значний список наукових праць та джерел: близько 200 позицій (більшість яких польською, а також, німецькою та англійською мовами), що вказує на прагнення дисертантки дістати вичерпне уявлення про стан опрацювання досліджуваної проблеми.

Текст роботи відображає належний рівень наукової культури авторки: грамотність і коректність висловлювань, чіткість та водночас ємність формулювань.

Апробація дослідження. Дисертація Ань Лу пройшла достатню апробацію відповідно до вимог, які висуваються Міністерством освіти і науки України. Результати дослідження викладено у 8 публікаціях, серед яких чотири статті одноосібного авторства у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», одна англійська стаття у співавторстві у

закордонному науковому періодичному виданні категорії «А» та три публікації тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. В усіх означених матеріалах репрезентовано основні положення дисертації.

Дотримання академічної доброчесності. Викладені у дисертації та апробаційних публікаціях ідеї та умовиводи авторки є оригінальними та логічно обґрунтованими, що переконує у самостійності та завершеності цього дослідження. У тексті роботи не виявлено ані некоректного цитування, ані ознак плагіату. Відповідно, є усі підстави констатувати дотримання Ань Лу правил академічної доброчесності відповідно до вимог, які висуваються Міністерством освіти і науки України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Теоретичне та практичне значення. Рецензована праця має безсумнівне теоретичне та практичне значення. Її теоретична вага виявляється у концептуалізації поняття «дуєтної поліфонії», яке може бути застосоване як маркер стилю Ф. Шопена у подальших дослідженнях музичної творчості романтиків та модерністів. Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів у розробці лекційних курсів дисциплін «Історія фортепіанного мистецтва», «Поліфонія», «Історія світової музики» та ін., а також у творчій діяльності піаністів під час роботи над фортепіанними творами польського романтика та композиторів другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

Дискусійні положення. Загальне позитивне враження, яке склалося у процесі ознайомлення з роботою Ань Лу, водночас залишає простір для роздумів щодо можливостей подальшого уточнення, розширення й поглиблення окремих її аспектів. Деякі з них вважаю за потрібне висловити здобувачці:

1. У дисертації постулюється ідея використання Ф. Шопеном різноманітних поліфонічних прийомів (щонайменше трьох типів): прихованої поліфонії, контрастної поліфонії (розосередження контрастних

мелодичних ліній у широкому звуковому просторі) та явища, так званої, дуєтної поліфонії, яке докладно обґрунтовується у Другому розділі. Однак у процесі аналізу стає очевидним, що два перші типи поліфонії не мають автономного вияву, а дуєтна поліфонія, якій надається пріоритетне значення, є похідним від прихованої та, навіть, контрастної поліфонії (відповідно до її трактування авторкою).

Тож виокремлення у творчості Шопена різних типів поліфонії, які майже не диференціюються, а виявляються переважно в модифікованому вигляді «дуєтної поліфонії», уявляється не зовсім доцільним.

2. Інше зауваження пов'язане зі спробою дисертантки пояснити дуєтний принцип поліфонії в організації фактури польського романтика психоемоційною «двоїстістю» його музики, апелюючи до її сприйняття видатними митцями XIX – XX століття (стор. 72): «болісна розкіш», «гірке щастя», «вираз болю при рафаелівській досконалості» тощо.

На думку опонента, це пояснення не зовсім переконливе, адже сутність дуєту полягає в органічному поєднанні не стільки контрастних (чи навіть полярних), скільки різнорідних взаємодоповнюючих компонентів (голосів). І це промовисто підтверджують наведені авторкою художні фрагменти шопенівських творів з виявленою «дуєтною поліфонією». Ба більше, навіть подальше трактування дослідницею контрастної поліфонії в шопенівському переосмисленні цілком співзвучне сказаному: «контрастна поліфонія утворюється не від контрастування мелодизованих голосів, що містять завершені теми, а від органічного поєднання тематичних інтонацій, поспівок, мелодичних зворотів, наявних в різних голосах фортепіанної фактури» (стор. 75).

3. Дослідження Ань Лу приваблює солідним обсягом аналізованого матеріалу, що охоплює зразки чи не всіх жанрів творчості Ф. Шопена: від різноманітних фортепіанних мініатюр до творів розгорнутої поемної форми (балад і експромтів). Поданих прикладів, безумовно, достатньо для переконливої аргументації авторських ідей щодо специфіки поліфонічного

мислення польського романтика, вираженої у фортепіанній фактурі. При цьому неможливо не помітити, що серед жанрового різноманіття аналітичного матеріалу немає жодного прикладу фортепіанних концертів Ф. Шопена.

Добре розуміючи аксіоматичне «охопити неосяжне неможливо», все ж хотілося б дізнатися: чи є підстави розглядати шопенівські концерти з погляду втілення в них принципів поліфонічного письма?

4. Повністю погоджуючись із вибором аналітичного матеріалу дисертації, в якому залучені фортепіанні твори композиторів різних національних культур з найвиразнішим втіленням поліфонічних принципів шопенівського письма, пропоную авторці гіпотетично продовжити можливі пошуки в українській музиці XX століття.

У творчості яких українських композиторів першої третини XX століття також можна простежити наслідування традиціям Ф. Шопена на рівні збагачення фактури засобами і прийомами поліфонії?

5. Здійснюючи аналіз засобів і прийомів поліфонії у творчості західноєвропейських композиторів, Ф. Шопена, його сучасників та послідовників (К. Дебюссі, М. Лисенка та К. Шимановського) Ань Лу слушно покликається на вагоме дослідження К. Дальгауза та багатьох авторитетних польських і українських дослідників. При цьому, осторонь її уваги залишилися базові англомовні праці: Кембриджська (британська) історія музики під редакцією Дж. Семсона та Оксфордська (американська) під редакцією Р. Тарускіна. У цих виданнях велику увагу приділено світоглядно-естетичним засадам музичної культури XIX – XX століття, персоналіям та жанрово-стильовим аспектам їхньої творчості. Упевнена, що опрацювання означеного матеріалу збагатило б контекст розгляду різноманітних проявів поліфонії у розглянутих творах.

Отже, принагідно рекомендую шановній здобувачці ознайомитися з означеними працями.

Викладені міркування, як відзначалося, мають рекомендаційний характер, аніскільки не применшуючи наукової ваги проведеного дослідження – оригінальної, самостійної, концептуально виваженої завершеної роботи, яка містить актуальні та перспективні для сучасної науки ідеї. Вважаємо, що ця дисертація є очевидним внеском у сучасну наукову шопеніану.

Загальний висновок. Дисертація Ань Лу «Засади поліфонічного мислення у фортепіанних творах Ф. Шопена в проекції на фортепіанну музику другої половини XIX – початку XX ст.», відповідає пп. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р., затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, доцент
доцент кафедри музикознавства та музичної освіти
Факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Ольга ЛІГУС